

G CONSELLERIA
O EDUCACIÓ
I I UNIVERSITAT
B DIRECCIÓ GENERAL
/ FORMACIÓ
PROFESSIONAL
I FORMACIÓ
PROFESSORAT

EL DOL AL MEU CENTRE EL DOL A LA MEVA AULA

PROTOCOL D'ACTUACIÓ EN CENTRES EDUCATIUS *GUIA BREU PER L'ASSESSORAMENT I LA INTERVENCIÓ*

Antònia Ramis Oliver

Grup d'Intervenció Psicològica en Emergències i Catàstrofes del Col·legi Oficial de Psicologia de les Illes Balears GIPEC IB

CONSIDERACIONS GENERALS

La mort d'un ésser estimat, la profunditat del dolor posterior a la pèrdua, és universal. Ningú s'escapa del dol, tampoc per descomptat els infants i els adolescents.

La mort d'un alumne/a, d'un professor/a o d'un familiar directe afecta als membres de la comunitat educativa, causa un fort impacte en els membres de la comunitat educativa, causa un fort impacte emocional, i interfereix intensament i directament en la vida del Centre.

Aquesta guia pretén ajudar al professorat a donar una resposta adequada a les pèrdues dels éssers estimats, amb unes pautes mínimes perquè el centre planifiqui el conjunt d'accions a realitzar davant una situació de pèrdua en estreta relació amb les famílies.

El procés del dol és intern, i respon als ritmes de cadascú: la intensitat i les manifestacions no són iguals per a tothom. Com a professors/es és important reconèixer i acceptar els propis sentiments i emocions, ja que ajudarà a ajudar als seus alumnes a reconèixer els propis.

Són els professors/es, qui coneixen la realitat de les seves aules i aquesta realitat els guiarà en el desenvolupament del procés, igual que tracten altres aspectes de la vida confiant en la seva capacitat personal i educadora.

PAUTES GENERALS

El centre ha d'atendre de manera immediata les necessitats de l'alumnat.
El professorat ha de:

- ✓ Acollir i escoltar els propis sentiments i compartir-los amb els companys.
- ✓ Acollir les emocions i les seves expressions.
- ✓ Coordinar-se amb les famílies. Escoltar-les, explicar i compartir el pla de treball. Procurar que totes les versions dels fets i que la informació que rebim els infants sigui coherent.
- ✓ Utilitzar, sempre que sigui possible, els recursos propis i ordinaris del centre i comptar amb el professorat més proper a l'alumnat.
- ✓ Sempre dir la veritat. No cal donar massa detalls, però sí aportar la informació dels fets i deixar després que demanin i s'expressin.
- ✓ Fomentar espais de comunicació. Facilitar llocs i moments, deixar silencis si així ho desitgen els alumnes. Dins l'aula o fora de l'aula.
- ✓ Obrir les portes de la comunicació amb comunicació oberta i flexible. Pot ajudar reconduir la conversació cap experiències positives compartides amb la persona morta.
- ✓ Parlar amb tendresa i claredat. Controlar els rumors.

PAUTES GENERALS

- ✓ Pensar en formes d'acomiadament' dins del grup-classe, que facin propostes i planificar les actuacions. Els rituals i símbols dependran de les edats globus, espelmes, poesies, música, recordatoris, flors, murals, dibuixos, plantar un arbre de record...).
 - ✓ Valorar l'assistència als funerals, tanatori, com a grup-classe, sempre acompanyats pel professorat.
 - ✓ Valorar una actuació conjunta en què participi tot el centre (minut de silenci, acte d'acomiadament, memorial, homenatge...).
 - ✓ Suspendre, en senyal de dol, qualsevol acte extraordinari que estàs programat al centre si coincideix amb la mort d'un alumne/a o professor/a.
 - ✓ Mantenir, en la mesura del possible, les rutines, activitats i horaris.
 - ✓ La resposta educativa ha de contemplar la diversitat de l'alumnat. No tothom viurà la pèrdua igual ni tothom té la mateixa capacitat de recuperació.
 - ✓ És necessària l'observació sistemàtica de l'alumnat (culpa, negació, bloqueig, ràbia...).
- Que sentin que estam al seu costat incondicionalment i disponibles.
- ✓ Si algun alumne/a no evoluciona favorablement, haurem de parlar amb la família i suggerir, si cal, l'ajuda externa d'un professional de la psicologia.
 - ✓ El centre pot, posteriorment, prioritzar continguts educatius implicats en el cas i fomentar, més que mai, valors de solidaritat i suport entre l'alumnat per tal de desenvolupar aprenentatges vitals.

PAUTES DE COMUNICACIÓ PER ETAPES

Infantil

- Comunicar la mort de manera senzilla i clara, cuidant les paraules ja que les poden prendre a “peu de lletra”.
- Emprar el contacte físic: els dona confiança.
- Definir la mort com el moment en què el cos s'atura del tot (no pot caminar, respirar, menjar...)
- No protegir-los de la realitat i de la veritat.
- Dins l'aula actuarem amb paciència, donant temps, sempre oberts al que puguin manifestar i disposats a donar resposta a totes les preguntes que puguin sorgir.
- Millor mantenir la rutina i suggerir a les famílies que, en la mesura del possible, no separin radicalment als menors de la situació.
- Oferir moments i situacions on els/les alumnes exterioritzin els seus sentiments (pintar, dibuixar, expressió corporal, fotografies, jugar...).
- Generar tranquil·litat i confiança amb actitud serena.
- Compartir les emocions i sentiments propis amb els infants. Els ajudarà a identificar i compartir els seus.
- Organitzar activitats d'acomiadament.
- Mantenir les rutines, en la mesura del possible.

PAUTES DE COMUNICACIÓ PER ETAPES

Primària

- Comunicar la mort quan més aviat millor. Si s'ha de fer a l'aula, convé crear un clima d'escolta i de tranquil·litat abans de donar la notícia.
- Comunicar, apart, als germans/es i atendre'ls.
- Explicar la causa de la mort de manera senzilla i comprensible, adaptada a l'edat i a la capacitat emocional.
- Definir la mort atenent al que té d'irreversible, definitiva i final.
- Transmetre calma i partir del què ja saben.
- Que els/les professors/es comparteixin els seus sentiments, ajudarà als alumnes que expressin també els seus.
- Compartir records i bons moments viscuts amb la persona morta.
- Adoptar l'actitud d'escolta.
- Oferir disponibilitat per quan ens necessitin i vulguin expressar-se.
- Abordar les pors, si apareixen.
- Garantir confidencialitat.
- Organitzar activitats d'acomiadament.
- Normalització i rutines.

PAUTES DE COMUNICACIÓ PER ETAPES

Secundària

- Quan la mort és inesperada, de sobte o violenta, és important la presència de més d'un/a professor/a a l'aula.
- Compartir sentiments i emocions fa que ens sentim al seu costat i comptin amb nosaltres.
- Adoptar l'actitud d'escolta i acompanyament. Disponibilitat.
- Hem de ser pacients i amb naturalitat recollir les emocions que ens mostren. No censurar ni criticar, només protegir si el dolor es transforma en ira o apareixen conductes lesives.
- Dedicar temps a conversar i a preparar els homenatges d'acomiadament que considerin.
- Participar com a grup-classe a la visita al tanatori o cementiri.
- Poc a poc, normalitzar.
- Es pot aprofitar per treballar i reflexionar sobre el sentit de la vida, la finitud, espiritualitat... El grup pot marcar les pautes a seguir i, més endavant, es poden donar a aquests temes transcendentals un tractament curricular.

PAUTES DE COMUNICACIÓ AMB FAMÍLIES

- Comunicar a la família el succeït quan abans millor, amb serenitat i valorant la forma més adequada possible: al domicili, per telèfon, reunió...
- Aconsellar a les famílies que parlin amb els fills/es sense ocultar la situació i amb tranquil·litat, suport i seguretat:

- *No mentir.*
- *Dir només el que l'infant pugui comprendre.*
- *No donar més informació que la que necessiti i pugui assumir.*
- *Respondre a les preguntes que els infants facin sobre el què ha passat.*

- Permetre i respectar l'expressió o no de sentiments i emocions. Els adults poden servir de model d'expressió del dol.
- Estar físicament i emocionalment propers i disponibles per quan ens necessiten.
- Facilitar l'assistència als rituals funeraris, si ho desitgen, explicant prèviament el que presenciaran. Respectar si no hi volen assistir i transmetre el missatge:

“El que decideixis està bé”.

- Restablir les seguretats i la quotidianitat quan abans millor (rutines, pautes i horaris) sense oblidar límits i normes.
- Informar de possibles reaccions i signes d'alerta.

EL DOL AL CENTRE

INTERVENCIÓ A NIVELL INDIVIDUAL

- Prioritzar l'atenció a aquelles persones que han presenciat el succés.
- Atendre individualment a aquelles persones que ho necessitin, facilitant l'expressió d'emocions.
- Recomanar pautes d'autoajuda.

INTERVENCIÓ A NIVELL GRUP-AULA

- Dedicar atenció especial a la classe del/de la alumne/a afectat.
- Permetre, acceptar i normalitzar l'expressió de sentiments i emocions, facilitant les reaccions i l'expressió dels mateixos, donant-los validesa.
- Considerar la ubicació dels objectes de la víctima: taula, fitxes de treball, material, penjadors...
- Que els/les alumnes opinin sobre la organització del ritual del centre i de l'aula, depenent de l'edat.
- Proposar la realització de tasques adaptades a l'edat i a les circumstàncies (dibuix, carta...).

INTERVENCIÓ A NIVELL DE CENTRE

- **PLANIFICAR LES ACTUACIONS** dels següents dies o setmanes del succés, recollint les suggerències dels alumnes, reconduir-les i donant suport a les seves decisions:
- Ritual: acompanyament a la família, acomiadament del centre, homenatge, memorial, visita al tanatori o cementiri.
- Símbols: flors, veles, poesia, música, recordatoris, mural.
- Acordar la data de finalització dels actes del centre.
- Mantenir, en la mesura del possible, les rutines, activitats i horaris.
- Proposar introduir el tema de la mort, com a natural i inevitable com a cicle de la vida.
- Continuar amb el contacte regular amb la família.

La funció dels adults en el dol dels infants és ACOMPANYAR-LOS, SER-HI PRESENTS, NO APARTAR-LOS, ESCOLTAR-LOS I AJUDAR QUE S'EXPRESSIN

INTERVENCIÓ AMB ALUMNES AMB NECESSITATS EDUCATIVES ESPECIALS ASSOCIADES A RETARD MADURATIU O DÈFICIT D'ATENCIÓ

Presenten les següents característiques:

- Lentitud per a processar les dades i en el temps de reacció.
- No comprenen el concepte del temps.
- Predomini del pensament concret.
- Dificultat per comunicar-se
- Manca de memòria en algunes situacions.
- Diferències en el desenvolupament emocional i en les respostes emocionals. Alteracions de la conducta i psicològica davants els canvis. No les accepten.
- Necessitat imperiosa de regles i rutines. Un món estructurat i ordenat els hi aporta estabilitat per a realitzar les seves activitats i en les seves relacions socials.
- Si quan li donam la notícia no observam cap resposta és a causa de:
 - *Els hi costa identificar els seus propis sentiments.*
 - *Solen retardar la resposta de dol.*
 - *Requereixen d'un ritme diferent per a l'elaboració del dol.*
 - *Tenen una capacitat distinta per percebre el temps.*

ATENCIÓ ALS MITJANS DE COMUNICACIÓ

En cas d'una emergència o una situació tràgica que afecti directament al centre, la informació ràpidament es propaga i de ben segur que els mitjans de comunicació es posaran en contacte amb el centre per tal de rebre de primera mà la notícia i informar a la població del que ha succeït.

No podem evitar-los, per això:

- La informació als mitjans l'ha de donar una sola persona i sempre la mateixa (director/a o persona en qui delegui).
- La informació que es transmet ha de ser clara i precisa, atenent-se als fets confirmats, evitant qualsevol tipus de suposició.
- És molt important protegir als menors de la seva influència i assetjament, així com el dret a la privacitat de la persona i imatge, marcant una distància de seguretat i protecció entre el centre educatiu i els mitjans.

S'ha de tenir present amb els adolescents, l'ús de les xarxes socials, publicant vídeos, imatges o comentaris, podent crear alarmes o rumors. És necessari controlar-ho.